

A KIS ÁLLAMOK

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN a központi hatalmak ellenfelei a népek önrendelkezési jogát írták zászlójukra, amivel elsősorban a Monarchiát akarták halálosan megsebezni. Ez sikerült is és a háború után részben új, részben megnövekedett kis államok keletkeztek Ausztria—Magyarország rovására. Lengyelország is újra önálló állam lett, a finnek és a balti népek elnyerték nemzeti önállóságukat. Bár a népek önrendelkezési elvét a békeszerződések meghamisították, az akkori európai újjárendezés mégis kedvezett a kis- és középállamtípusnak, ami összhangban állott a szövetségesek által a háború folyamán vallott eszméssel. A most folyó háborúban a kis államok sokkal nagyobb áldozatot hozták a szövetségesek érdekében. Má Belgium, Hollandia, Norvégia, Lengyelország és Görögország is szenvedő alanyai lettek a háborúnak. És mégis, odaát ma nem lelkesednek annyira a kis államokért, mint az első világháború folyamán. A szövetséges nagyhatalmak váltig hangoztatják, hogy ők írják majd elő a világ rendjét és ha elvben elfogadják is egy a Népszövetséghez hasonló nemzetközi szervezet létesítésé-

nek eszméjét, a megvalósításra szerintük csak egy sokkal későbbi időpontban kerülhet sor. Addig pedig saját kisebb szövetségeseiknek alig akarnak komoly befolyást biztosítani a világpolitika irányításába.

A tengely oldalán sem alakult ki még világos kép a kis államoknak szánt szerep tekintetében. Az 1940 szeptemberében kötött háromhatalmi egyezmény első pontja értelmében Japán elismeri és respektálja Németország és Olaszország vezető szerepét az új európai rend megalkotásánál. A második pont ugyanezt Japánnal szemben ismeri el Kelet-Ázsiában. A kis államoknak a vezető nagy államokhoz való viszonyáról újabb intézkedés nem történt s ilyesmiről csak különféle elszórt államférfúi, publicisztikai megnyilatkozásokból, vagy a háborús gyakorlatból tudunk. Szó volt ugyan egy európai státúmról, amely a kis államok helyzetét lett volna hivatva tisztázni, ez azonban nem jelent meg. Kétségtelen, hogy mindenféle nemzetközi konstellációban mindenkor voltak vezető államok, anélkül azonban, hogy ez a tény befolyásolta volna a nem vezető államok nemzetközi jogi helyzetét. Abból a körülményből viszont, hogy a vezetési igény egy nemzetközi okmányban van lefektetve, azt lehet következtetni, hogy a vezető és vezetettek közötti viszony nemcsak egy adott, de változható politikai helyzet természetes folyamánya, hanem állandó rangbeli különbség. Az európai státúum gondolata valószínűleg azért vetődött fél, hogy ezt a kérdést a kis államok teljes megnyugtatására lehessen tisztázni.

A szövetségesek oldalán tulajdonképpen Churchill angol miniszterelnök ez évi március 21-én tartott rádióbeszéde váltott ki élénkebb diszkussziót a kis államok jövő szerepéről. Churchill ekkor többek között ezt mondotta:

„Úgy tetszik, érdemes rajta gondolkodni, hogy a nagyhatalmak mellett ne létesítsünk-e államsoportokat vagy államszövetségeket. Ezek az államsoportok a maguk választotta képviselőjük útján nyilvánítanak kívánságaikat és terjesztenék elő eszméiket. Az európai tanács tehát a nagyhatalmak és az államsoportok képviselőiből állana.“⁶

Bizonyos, hogy a kis államok, főleg a semlegesek nem voltak elragadva attól a gondolatától, hogy nekik majd az európai tanácsban ne legyen önálló szavuk, hanem csak egy államsoporton belül érvényesülhessenek. Churchill elgondolásánál azonban aligha a kis államok lebecsülésének szándéka vezette, ő a kis államok politikai értékét és befolyását ezzel nem leszállítani, hanem ellenkezőleg, hatásosabbá tenni akarta. Végre is egy nemzetközi szervezet keretében a tagállamok politikai hatalma még nem veszi el jelentőségét. Márpedig a kis államoknak külön-külön igen csekély a hatalmuk, míg államsoporttá vagy államszövetséggé alakulva, hatalmi szempontból esetleg már egyenrangúakká válhatnak a nagyokkal. Sir Stafford Cripps angol miniszter ez évi áprilisában erre egyébként világosabban utalt, kijelentve, hogy a kis országok összefogására azért van szükség, hogy a nagyokkal szemben könnyebben megvédhessék önállóságukat. Minden okunk megvan annak feltételezésére, hogy az angol államférfiak a kis államokat első-sorban azért akarják államsoportokba szervezni, hogy ezek mindenekelőtt a Szovjet-Únióval szemben tudjanak nagyobb súllyal fellépni. Bármennyire igyekeznek” is az angolszászok a Szovjet-Únióval megegyezni, bármennyire hangoztatják is, hogy annak részt kell majd vennie a világ jövő igazgatásában, a szovjet igazi szándékaival nincsenek tisztában, amiért is telve vannak bizalmatlansággal vele szemben. Ezért szeretnének ők Európában a kis államokból erős súlypontokat létesíten. A kérdést a vita folyamán úgy is állították be, mintha a tengely ellen irányulna. Ez azonban alig hihető, mert hiszen a szövetségesek elgondolásában a tengelynek nem lenne olyan súlya, hogy ilyen elővigyázati intézkedésekre szükség lenne.

A nagy port nem is annyira Churchill nyilatkozata verte fel, mint inkább a „Times“ többszöri állásfoglalása, amellyel azt a benyomást keltette, mintha ez a tiszteletreméltó angol újság a kormány nézetét fejezné ki. 1943 márc. 23-án, tehát két nappal Churchill beszéde után ugyanis cikket közölt „Nagy és kis nemzetek“ címmel. Ebben mindenekelőtt rámutatott arra, hogy a fegyverkezési és közlekedési technika mai fokán a semlegesség elvesztette értékét és nem nyújt többé biztonságot, majd részletesen foglalkozott a kelet európai helyzettel:

„Míg a kelet európai biztonság megszervezése világot átfogó törekvések feladata lesz, addig a katonai és politikai hatalom magvát ezen a területen Oroszországnak kell alkotnia, amely Németországtól keletre egyedül rendelkezik azon ipari lehetőségekkel, amelyek erre a feladatra képesítik.“

A Times szemüvegén át nézve Churchill nyilatkozatát úgy is lehetett értelmezni, mintha ő a kis államok csoportjait orosz vezetés alá akarná helyezni, vagyis a Szovjet-Únióknak kiszolgáltatni. A valóság ezzel szemben az, hogy inkább magának a „Times“ -nek álláspontjához tartozik a kis államok leértékelése. Már Churchill beszéde előtt március 10-én foglalkozott a kis államok kérdésével éspedig azok szempontjából még elutasítóbb hangon, mint említett fenti cikkében.

„Kelet-Európában — írta — csak akkor lesz biztonság, ha ez a terület Oroszország katonai hatalmára támaszkodik ... A két háború közötti idő eseményei bebizonyították, hogy sem a kis államok bármiféle csoportja, sem a nyugati hatalmak csoportja egy nemzet számára sem képes biztonságot teremteni.“

Majd rendkívül lelkisnyilólóg nyilatkozik a cikk bizonyos elvek felállításáról, hipotetikus kötelezettségek vállalásáról, a konzultáció és együttműködés szervezetről, végül kijelenti, hogy Kelet-Európában csak megfelelő katonai és gazdasági hatalom képes biztonságot teremteni. Az oroszok katonai teljesítményei pedig szerinte bebizonyították, hogy nélkülük ilyen szervezet egy pillanatig sem állhat fenn.

A Timesnek ez a meglepő állásfoglalása két okra vezetendő vissza. Mindenekelőtt arra a törekvésre, hogy a szovjet bizalmát a szövetségesek számára megnyerje és egyben meggyőzze Moszkvát arról, hogy a világ újjarendezésénél saját érdekében kell mai polgári szövetségeseivel együttműködni. Mindkét törekvés az angolszász vezetőknel és a közvélemény nagy részében is megvan, azzal a különbséggel, hogy ők nem hajlandók a szovjetnek olyan messzemenő engedményeket tenni, mint a „Times“. Egyébként éppen az a rossz visszhang, amit a lap fejtegetései a közvéleményben az óceán mindkét partján keltettek, indította a londoni kormányt arra, hogy kijelentse, miszerint ez az újság az ő saját véleményét fejezi ki, nem pedig az angol kormányét. Sőt voltak olyan félhivatalos jellegű megnyilatkozások is, amelyek szerint a „Times“ tulajdonképpen a szovjet felfogását adta vissza.

A másik ok, amelyre a Times állásfoglalása visszavezethető, ideológiai jellegű és összefügg egyik vezércikkirőja, E. H. Carr tanár felfogásával.

Carmak mint a nemzetközi politika tanárának és mint publicistának bizonyos fokú befolyása van az angol közvéleményre. 1942 márciusában jelent meg egy könyve „A békefeltételek“ címmel, amely az angolszászoknál nagy figyelmet keltett. Ebben a munkájában a nagyhatalmak vezetőszeropét követeli^ amelyet szerinte a kisebbeknek minden további nélkül el kell ismemiök. A népek önrendelkezési jogát csak Nyugat-Európában tartja megvalósíthatónak, de nem Kelet-Európában, ahol a kis népeknek egy kívülálló tekintélyt kell elismerniük. Carr nem hagy kétséget abban a tekintet-

ben, hogy melyik legyen ez a tekintély. Teljesen a Times szellemében, Oroszországnak akarja itt a vezető szerepet juttatni.

A kis államoknak szánt eme szerep az érdekelt kormányok és egyéb politikai tényezők részéről nem maradt állásfoglalás nélkül. Persze az itt ismertető nyilatkozatokban nem történik utalás arra, hogy azok mennyiben vonatkoznak Churchillre és mennyiben a „Times“ felfogására, bár tartalmukból erre bizonyos fokig mégis lehet következtetni. A londoni holland külügyminiszter sietett válaszolni a „Times“-nak és többek között ezeket írta:

„Sokszor halljuk, hogy a nagyhatalmaknak joguk van az utolsó szót kimondani, mert ők hoztak legtöbb áldozatot... A kis államok jelentőségét azonban nem szabad lebecsülni... Tisztában vagyok vele, hogy gyakorlati szükségből engedményeket kell tennünk. Azonban ezeknek engedmény-jellegét mindenkor el kell ismerni és nem szabad azt hinni, hogy a másik félnek megalapozott jogáról van szó. A demokráciáért folytatott harcunk nem egyeztethető össze az olyan felfogással, mely szerint az államok egy kisebb csoportjának előjogai vannak.“

Spaak, a londoni belga kormány külügyminisztere még mielőtt ez a diskusszió megindult volna, leszögezte álláspontját ebben a kérdésben:

„A jelen háború után egy nemzet sem fogja az elzárkózásban megtalálni a biztonságot és jólétet. Az államok abszolút szuverenitása, a gazdasági elzárkózás és a politikai semlegesség idejémúlt elvek... Belgium hajlandó lesz Hollandiával és Franciaországgal szűkebb kapcsolatba lépni.“

A norvég kormány Londonban megjelenő orgánuma, a „Norsk Tidende“ nem zárkózik el az együttműködés elől. Szerinte:

„A jövő nemzetközi együttműködés egyik feltétele, hogy a kis államok feladják semlegességüket. A kis államok hajlandók az együttműködés érdekében jogokat és kötelességeket vállalni.“

Hasonló szellemben nyilatkozott Hambro, a norvég parlament elnöke is, aki azonban állást foglalt az ellen, hogy a háború utáni elrendezésnél figyelmen kívül hagyják a norvég menekült kormány álláspontját. A londoni lengyel kormány szintén bizalmatlanul áll minden olyan javaslattal szemben, amely a kis államokat teljesen a nagyhatalmak parancsának vetné alá. Raczkiewicz lengyel államelnök síkra szállt ugyan a kelet-európai államtömb létesítése érdekében, belőle azonban a Szovjet-Úniót ki akarja hagyni.

Érdekes, hogy az Egyesült Államokban is állást foglaltak e kérdésben és pedig a kis államok jogai mellett. A New-York Times a londoni Times cikkére reflektálva ezeket írta:

„Az amerikai felfogás nem kedvező olyan javaslat számára, amely a kis államokat elárverezni hajlandó, hogy általa Oroszország bizalmát és közreműködését megnyerje.“

A kis államok jövő szerepe azonban nemcsak elméleti vita tárgya, hanem bizonyos fokig már a gyakorlati politika és a diplomácia síkjába is került. Függetlenül a nagyhatalmaknak erre irányuló törekvésétől, sőt bizonyos fokig az egyik nagyhatalom, a Szovjet-Únió akarata ellenére bontakozik ki mind határozottabb formában az északi államok blokkjának a gondolata.

Egy svéd sajtóorgánum, a „Svenska Dagbladet“ a „Times“-szal szemben kihangsúlyozza Svédország nemzeti szabadságát és utal arra, hogy a svéd közvélemény nem hajlandó bármit is feladni, ha ennek fejében nem kap valóságos biztonságot nyújtó ellenértéket. Ugyanakkor az északi blokk eszméje mindinkább tért hódít Svédországban. Ennek a skandináv blokknak jegyében történnek például azok a megnyilatkozások, amikben még az uralkodóház tagjai is résztvesznek és amelyek fokozottabb együttérzést mutatnak

Norvégia irányában. A skandinávizmus előharcosai egy államszövetséget óhajtanak létesíteni közös diplomáciával, közös had- és külügyi politikával. Emlékezetes, hogy 1939 őszén a négy északi állam államfői Stockholmban találkoztak, hogy külpolitikájukat a közlő veszélyre való tekintettel közös nevezőre hozzák. A finn-országi háború után azonban a Szovjetunió élesen állást foglalt egy skandináv védelmi szövetség ellen. Figyelemreméltó, hogy ez a gondolat nemcsak Svédországban, hanem a hadviselő Finnországban is lelkes hívekre talált. A finn közvélemény mind többet foglalkozik vele. A finn parlament külügyi bizottsága a finn külpolitikáról adott véleményében többek között erősen kihangsúlyozta Finnország északi orientációjának szükségességét, mégpedig azzal az indokolással, hogy a háború folyamán a kis államoknak mind nagyobb gondot okoz jövőjük kérdése.

A londoni norvég kormány különböző megnyilatkozásainál egy európai együttműködésre helyezi a fő súlyt és szükségesnek tartja, hogy a nyugati hatalmak a Szovjet-Unióval állandóan együttműködjenek.

Az északi blokk egyelőre még a vita stádiumában van. Konkrétabb formát Ötött egy középeurópai és egy Balkán-blokk eszméje a londoni emigráns kormányoknál. Nyilvánvaló, hogy főleg az angol diplomácia dolgozik, illetve illeget dolgozott annak érdekében, hogy az egymással nem éppen jó viszonyban volt délkeleteurópai és középeurópai kisebb államok kormányait közelebb hozza egymáshoz abból a célból, hogy két államszövetségnek vessék meg az alapját. Ennek a törekvésnek nem is maradt el az eredménye, mert két diplomáciai okmány jött létre Londonban, amelyek a közép- és délkelet-európai jövő elrendezés alapjai lettek volna.

1942 január közepén hozták nyilvánosságra Londonban azt a szerződést, amelyet a londoni jugoszláv és görög kormány kötött azzal a határozott céllal, hogy az egy későbbi Balkánunió alapjául szolgáljon. A szerződésben többek között a következő megállapodásokat kötötték, illetve a következő megállapításokat tették:

Magától értetődő, hogy ha a balkán államok függetlenségét és békéjét biztosítani akarjuk, „a Balkán a balkáni népeké“ elvnek kell érvényesülnie. Közös katonai szerv létesítendő, amelyben az egyes szövetségesek vezérkari főnökük által lesznek képviselve. Ez fogja a nemzeti hadseregek közös vezérkarát alkotni. Londonban egy állandó közös hivatal állítandó fel, amely politikai, pénzügyi és katonai kérdéseket fog intézni. Szó van a szerződésben egy vám- és valutaunióról. Később más államok is csatlakozhatnak az unióhoz.

Egy héttel később egy másik, hasonló szerződést hoztak nyilvánosságra» amelyet a londoni cseh-szlovák és lengyel kormány kötött ugyancsak egy államszövetség létesítése érdekében. Ebben többek között ez áll:

Államszövetségről (Staatenbund) és nem szövetségi államról (Bundesstaat) van szó. A csatlakozás más államok számára is nyitva áll. Vámunió, közös vezérkar. Külügyi, katonai, gazdasági téren közös politika. Szövetségi szervek létesítése. A szerződéshez a két kormány egy nyilatkozata van csatolva, amelyben ez áll: Lengyelország és Cseh-Szlovákia annak a meggyőződésüknek adnak kifejezést, hogy a Keleti- és Égei-tenger között fekvő európai területnek biztonsága és jóléte elsősorban a most létrejött két államszövetség együttműködésétől függ. (Utalás a jugoszláv-görög szövetségre.)

Semmi kétség sem fér ahhoz, hogy az angol diplomácia, amely e két szerződés mögött állott, Kelet- és Nyugat-Európa között az említett köz-benső területen egy biztonsági övezetet akart létesíteni, amely elméletileg Oroszország és Németország ellensúlyozását célozta, gyakorlatilag azonban Oroszországot akarta Nyugat-Európától távol tartani. A „cordon sanitaire“ kifejezést ezzel kapcsolatban egy későbbi időpontban maga a londoni cseh-

szlovák kormány egyik tagja, Ripka használta. Az elgondolás az volt, hogy a két államszövetséghez a szomszédos kis- és középállamok is csatlakozni fognak és így egy észak-délirányú tengely alakul ki. Azonban a szovjet-kormány erős akciót indított e kísérlet ellen, minek eredményeképpen a londoni cseh-szlovák kormány eltávolodott a szövetség gondolatától. Egyik tagja, az említett Ripka Hubert ez év tavaszán egy londoni hetilapnak adott nyilatkozatában nyíltan kijelentette:

„A cseh-szlovák-lengyel föderáció egy lépés volt az európai föderáció irányában. Ez a törekvés azonban orosz nyomásra meghiúsult, mert az oroszok ebben egy új cordon sanitaire kezdetét látták.“

A fiatal jugoszláv király is nyilatkozott ez év tavaszán a föderáció kérdésében és bár ő nem tagadja meg a Görögországgal kötött szerződést, mégis erősen eltávolodik a határozott hangtól, amely magát a szerződést jellemzi:

„A szövetségi eszme ideál, amely felé törekednünk kell. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy az máról holnapra elérhető. Mindenesetre szükséges, hogy a balkáni államok gazdaságilag együtt működjenek.“

Az angolszász vezető államférfiak sohasem csináltak titkot abból, hogy a szovjetkormánnyal a háború utáni politikára vonatkozólag meg akarnak egyezni. Hiszen az Egyesült Államok alelnöke, Henry Wallace ez évelején valósággal megdöbbentette a világot, amikor nyíltan kijelentette, hogy egy harmadik világháború aligha kerülhető el, ha nem sikerül a Szovjet-Unió és az Egyesült Államok között végleges megegyezést létrehozni. A Churchill-féle Európa-terv sem zárta ki ezt a megegyezést és együttműködést, sőt egy közép- és délkelet-európai blokkrendszer sem jelentett feltétlen ellentétet Moszkvával. Hiszen nem arról volt szó, hogy a Szovjet-Uniót elszigeteljék, — számtalan hivatalos megnyilatkozásból éppen az következik, hogy az angolszászok nem akarták ezt, sőt nem is látták volna szívesen, ha Moszkva önkéntesen izolálódik — hanem csak arról, hogy az ő befolyását Európa keléti részén ellensúlyozzák. A moszkvai kormány azonban élesen szembe fordult minden eféle törekvéssel. Ennek volt azután a következménye, hogy a londoni cseh-szlovák kormány és főleg Benes teljesen behódolt a Szovjet-Unió álláspontjának. Míg tehát az angolszász államférfiak és kisebb szövetségeseik egy európai tanácson belül a Szovjet-Unió mellett a kis államok független blokkját akarták megteremteni, addig Benes — szinte azonosan a Times felfogásával — egy kelet-európai államrendszerben a szovjetnek döntő befolyást akar biztosítani. Erre utalt egy a manchesteri egyetem hallgatói előtt tartott beszédében, amelyben kijelentette, hogy a kérdést egyrészt a döntő nagyhatalmak, másrészt a Szovjet-Unió, Lengyelország és Csehország között kell tisztázni. Benesék végül is megszakították a lengyel emigrációs kormánnyal azokat a tárgyalásokat, amelyeket a fennemlített konfederációs szerződés megvalósításának részleteiről folytattak.

Az itt ismertetett anyagból nem lehet végleges képet nyerni arról a szerepről, amely a kis államokra a háború után vár. A különböző törekvésekben és megnyilatkozásokban nem arról van szó, hogy a kis államok nemzetközi helyzete valamilyen általánosan elfogadott elv szerint véglegesen rendeztessék. Mindenki, akit itt megszólaltattunk, az ő saját nemzeti érdekei szempontjából bírálja el a kérdést, és ha egyesek bizonyos általános elveket állítanak is fel, — mint pl. Churchill és Cripps — ebben is csak az ő különleges külpolitikai érdekeik vezetik őket. Ugyanakkor a javasolt megoldások olyan eseményektől, olyan politikai tényezőktől függenek, amelyek még nem következtek be, illetve amelyeknek hatékonyságát egyelőre még nem

ismerhetjük. Ámde mindettől függetlenül fennáll a kis államok problémája, amit a jelen háború az ő szörnyű tragédiáival nagyon is kézzelfoghatólag szemléltet.

A probléma lényege abban áll, hogy a kis államok önállóságukat és fennmaradásukat a világpolitikai feszültségek és összeütközések között is biztosítani akarják. Ennek érdekében őket vagy a világpolitika hullámzásain kívül kell helyezni, vagy pedig annyira megerősíteni, hogy a nagyokkal egyenrangú hatalmi tényezőkké váljanak és megszűnjék az a helyzet, hogy a világpolitikai összeütközéseknek jóformán védtelen tárgyai legyenek. Elméletileg nem nehéz a problémát megoldani. Churchill javaslata — nem Benesé — valóban alkalmasnak látszik arra, hogy a kis államok a nagyokkal egyenrangú hatalmi tényezőkké váljanak. A kis államok blokkjának két irányban is lehetne jótékony hatása. Közvetlenül megerősítené őket, így tehát a nagyok önkényével szemben jobban tudnának védekezni. Ugyanakkor ennek a tömörülésnek az volna a következménye, hogy egy állandóbb világpolitikai egyensúly alakul ki, amely a maga részéről a békés fejlődésnek és így a kis államok függetlenségének is bizonyos fokú biztosítékát alkotja. A sok kis állam az ő külpolitikai tájékozódási szabadságával természetesen hozzájárul a világpolitikai erőviszonyok állandó hullámzásához. Mennél több önálló tényezője van a világpolitikának, annál nagyobb a variálás lehetősége, tehát annál könnyebb egy meglevő egyensúlyt felborítani és így a feszültségek és összeütközések sorozatát előidézni. Ha mármost a kis államok tömböket alkotnak, akkor ezzel az önálló külpolitikai tényezők száma csökken, ami annyit jelent, hogy ugyanakkor minden állam, tehát a nagyok számára is összeszűkül a külpolitikai játszótér. Márpedig mennél kisebb az államok külpolitikai mozgási szabadsága, — manőverezési lehetősége — annál állandóbb a világpolitikai helyzet, annál kisebb a veszély, amely az emberiség békés fejlődését fenyegeti. Ugyanis a külpolitikai játszótér összeszűkülése, egy természetes egyensúlyi állapot kialakulása kényszerként hat az államokra, hogy a feszültségeket és összeütközéseket előidéző kérdéseket megegyezés útján oldják meg.

Elméletileg megvan a lehetősége a kis államok problémájának megoldására és a megoldásnak ez a módja a nemzetközi együttműködést is nagy mértékben fellendítené. A reálpolitikus azonban nemcsak az elméleti lehetőséget látja maga előtt, hanem megfontolja, vajjon lehet-e és milyen úton az elméleti célt elérni. Északon és nyugaton — holland-belga viszonylatban — úgy látjuk, alig van belső akadálya a kis államok konföderációinak. Közép-Európában viszont már az első kísérlet kudarcot vallott. Ennek igen egyszerű oka van. Északon és nyugaton az érdekelt államoknak nincsenek egymás között elintézetlen ügyei. A történelem megoldotta azokat a problémákat, amelyek őket valamikor egymás ellen hangolták. Ha tehát Közép- és Délkelet-Európában is meg akarjuk teremteni azokat az előfeltételeket, amelyek a blokkalakítást lehetővé teszik, szükségszerűen előbb messzemenően tisztázni kell azokat a kérdéseket, amelyek az egyes államokat egymással szembeállítják. Ez persze már nemcsak elméleti kérdés.

TÖRÖK ÁRPÁD